

DİN VE SANAT

Prof.Yaşar Sami GÖKGÖZ
Dokuz Eylül Üniversitesi
Buca Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖZET

Bilgisizlik ya da tutucu bir görüşle, insanda doğal olarak var olan; resim, heykel ve müzik gibi sanat gücünün islamiyette yasaklanma yanlışlığı üzerine bir incelemedir. Giderek bizde varolduğu sayılan bu din baskısı ve yobazlığın yanısıra, Batı'daki durum neydi? Şehvetle zarafet. müstehcenle estetik ne denli birbirine karışmıyordu.

SUMMARY

It is a study on the error of forbidding in Islamism about the art power of man has naturally, like painting, sculpture and music. Gradually beside the supposition of our religion pressure and fanaticism, what was the situation in the West? How could sensuality with elegance and obscene with esthetics not be confised?

Din kurumunun; yönetimde amansız bir baskı aracı olarak kullanılması, insanın özünü ve kökünü asitlemiştir. Meleklerin bile kendisine secde ettikleri bildirilen insan, yaratıkların en üstünüdür. İnsanı üstün yapan niteliklerin başında ise; sanat yapıtları oluşturabilme yeteneği gelir. Ancak insanda doğal olarak olan bu sanat gücünün; resim, heykel ve müzik gibi türlerinin İslâm dininde yasak edilmiş olduğu inancı, yüzyıllar boyunca ya bilgisizlik yüzünden ya da pek tutucu bir görüş ile ele alınmasından günümüze dek sürüp gelmiştir. Sanat; destek yerine kösteklenmiş, giderek onun filizlenip yeşermesi engellenmiştir.

"Araptan aldığımız din kurallarının, güzel sanatların en önemli dallarına sırt çeviren çoraklığı içinde tam bir sanat ortamı yaratılamamış bizde. İlham perisi kadın, uzun yıllar boyunca toplum dışı bırakılmış, fikir ve sanat gelişmemiş Anadolu insanı arasında. Çünkü, tarih çağlarını ve insan uygarlığını belgeleyen sanat, özellikle resim ve heykel yasaklamış." (1)

"Bu konuda Kur'an-ı Kerim'deki tasvir veya timsallerle ilgili sûre ve ayetler şu şekildedir: Gâfir Sûresinin 64. ayeti, Tagâbun 3, A'raf 11, Al-i imran 6, Haşr 24 ve Mâide Sûresinin 90. ayetleridir. Bu ayetlerin hiç birisi doğrudan doğruya resim yapmayı veya bulundurmaya yasaklamış değildir. Bunlardan en açık bir biçimde tasvir veya timsaller hakkında bilgi veren Mâide sûresinin 90. ayetine gelince orada, Yüce Allah şöyle buyuruyor: " Ey insanlar, içki, kumar ve tapmak için yapılan timsaller ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçın ki mutluluğa eresiniz". Burada yasaklanan şey, tapmak için yapılan timsaller, yani putlar, dikilen taş veya benzerleridir."(2)

Burada görülüyor ki, Peygamber Hazretleri ve ilk Halifeler çağında resim ve heykellere duyulan ikrah hiç şüphe yok ki İslâmiyeti yeni kabul etmiş, put'a tapmaktan henüz ayrılmış Arapları, yeniden puta tapmaya yönelmekten alıkoymak içindi. Gerçekten de Muhammet, yüzyıllar boyunca sürüp gelen bir dinsel düzeni temellerine değin yıkmıştı. Onların tapmak gerektiği ilkel inancı ile yaptıkları putların yerini artık gerçek ve kitabî bir din olan İslâmlık almıştı.

Arapların çoğu bu yeni dini benimsemekle birlikte atalarının kahramanlık hikâyelerinde, şiirlerinde önemli bir yer tutan putlarından, birdenbire kopmaları elbette kolay olmamıştır. Özellikle; "Muhammetten hemen sonra, Rîdde olaylarının doğması, yani Müslüman olmuş arapların büyük gruplar halinde İslâmdan dönmeleri, biraz da bu gerçeği yansıtmaktadır. İşte bu psikolojik nedenledir ki, Peygamber zamanında resim ve heykeller mekruh sayılmıştı. Ama fıkıhçılar bu mekruh sayılışı daha da ileriye götürerek bu konuda hazret-i Peygambere atfedilen bazı hadisleri zikretmişlerdir. Örneğin: Sahabeden Büsr, hasta olan Zeyd'in evine gittiğinde kapıdaki perdenin üzerindeki resmi gösterip; "Zeyd bize resmin Peygamberden naklen, ne olduğunu haber vermiş değil miydi?" diye sorar. O zaman Peygamber'in eşi Meymune'nin yetirmesi Ubeydullah, "Giysiler üstündeki resimler bunun dışında." dediğini duymadın mı? diye cevap vermiştir. Bir başka hadiste de Hazret-i Ayşe: "Peygamber savaştan dönmüştü, küçük bir odayı üzeri resimli bir perde ile örünmüştüm. Resullah onu görünce indirdi ve kıyamet günü en çok azap göreceğ olanların Allahın yaratıklarını taklit edenler olduğunu, söyledi. Ben bu perdeden bir veya iki yastuk yapım." demektedir."(3)

Bu iki hadiste iki nokta göze çarpmaktadır. Biri, resmin yasak sayılması, öteki ise, kumaşlar üzerinde bulunduğu takdirde mekruh bile olmayışı idi. İkinci hadiste, Hazret-i Peygamberin eliyle kaldırdığı resimli perdeyi, Hazret-i Ayşe'nin yastuk yaparak gene de kullanmış olduğunu bildirmesi. Demek ki, bazı hadiselerde resim yasak veya mekruh gösterilmiş, ama yine aynı hadislerde yerine göre resimlerin hoşgörü ile karşılandığı belirtilmiştir.

Bu gerçek daha ortaçağlarda anlaşılmalı ki gerek Emevi'ler, gerek Abbasi'ler çağında, sarayların duvarları, taht önüne konulan halılar, bazı ünlü kitaplar resimlerle, halife ve hükümdar figürleri ile süslenmeye, renklendirilmeye özellikle önem verilmiştir.

İslâm imparatorluğunda ilk altın para bastıran Halife Abdülmelik, parasının bir yüzüne kendi resmini bastırdı. Abbasi Halifelerinden El-Muti, El-Muktedir, El-Mütevekkil kendi resimlerini taşıyan paralar, madalyonlar basturdular.

Hepsinden daha önemlisi, ortaçağ boyunca Hazret-i Muhammet'in hayatının resimlerle, minyatürlerle anlatılmasıdır. Bunlarda özellikle Muhammet doğduğu sırada annesi Amine Hatun'un yardımcılarının ve iki meleğin resimleri; Cebraîl'in vahiy getirmesi, Peygamber'in Kâbe'deki Hacer-i Esvet'i yerine kaldırması, Kâbe'deki putları kırması, Miraç gibi olaylar resmedilmiştir.

Tarihimizde bir büyük padişah çıkmış, İtalya'dan ressam çağırarak kendi resmini yaptırmış, ayrıca değerli tablolarla sarayını süslemiş. Ama kendisinden sonra gelen oğlu II.Beyazıt tahta çıkınca ilk iş olarak o, güzelim sanat yapıtlarını saraydan uzaklaştırmak olmuş. Gene tarihimizde bir büyük vezir çıkmış, bugünkü Sultan Ahmet Meydanını insan heykelleri ile donatmış. Ama daha sonra yobazlar onun öldürülmesini sağladıktan sonra bu heykelleri darmadağın etmişler.

Aradan yaklaşık olarak 300 yıl geçtikten sonra Padişah II.Mahmut kendi resmini bazı devlet dairelerine astırmış. Bir süre sonra O'nun da atının gemine sarılan yobaz bir Şeyh; "Gâvur Padişah..." diye bağırır. Bu olaydan sonra, bu yenilikçi hükümdarın adı; "Gâvur Padişah..." kalmış.

Eđer, Fatih Sultan Mehmet'in ve Damat İbrahim Paşanın ve II.Mahmut'un açtığı güzel sanat çığı günümüze dek sürseydi, mimarlık, hattatlık, süsleme, kakkacılık ve minyatür alanlarında ölmez sanat yapıtları ortaya koyan Türkler, resim ve heykel alanlarında da şaheserler yaratırdı.

SONUÇ OLARAK

Yukarıda değindiğimiz gibi, Peygamber ve dört Halife zamanında resmin "haram" ya da "mekruh" sayılması, şüphe yok ki putlara tapmayı önlemek için olmuştur. Puta tapıcılık günümüzden aşağı-yukarı 400 yıl geride bırakılmış olduğuna göre, resim bir yasak değil, mekruh bile sayılmamak gerekir. Hele onun sanat bakımından olduğu kadar bilimsel yönden de ne çok yararlı olduğu gözönünde tutulursa.

Şayet, Osmanlı'da heykel ve resim sanatı bu denli yasaklı olmasaydı da şehirlerimizin bulvarları ve geniş meydanları, her dönemden fıskırmış anıtlarla donatılmış, dünya müzeleri de yüzlerce yılın içinden süzülüp gelen Türk ressamlarının ve heykeltıraşlarının eserleri ile bir kat daha zenginleşmiş bulunsaydı. Giderek ne konut yapımındaki çarpık ve çirkinlikler, ne de kentlerimizdeki düzensizlikler yüz buruşturucu olmazdı.

Bu durum bizi; sofrada su bardağı içinde bile olsa bir demet kır çiçeğı ile, duvarda asılı bir resme ve kaidesi üzerinde vakur bir şekilde duran heykele gerek duymadan yaşamaya alışmanın kısırlığına götürmüştür.

Büyük Fatih'le övünmek elbette gurur vericidir. Ama bunların yanında gönül isterdi ki tarih içinde bizde bir Bellini ile de övünebilelim. Bizim de bir Leonardo'muz, bir Michelangelo'muz olsun. Bunu vaktiyle ne engellemişse, hala daha o koşullanmaları tam aşabilmiş değiliz. Sanatın ve sanatçıların toplumun can suyunu oluşturduğuna bundan dolayı bir türlü tam inanmıyoruz. Ve doğal olarak da ne sanat dilediğı ufuklara kanatlanabiliyor, ne de sanatçı öksüzlükten kurtulabiliyor.

Bizdeki bu din baskısı altındaki uygarlık çoraklığı ve yobazlığı yanısıra batı'da durum neydi? Batı insanı, uzun yüzyıllardan beri şehir meydanlarında müzelerde, ibadethanelerde her zaman iç içe olduğu resim ve heykeller karşısında bu coşkuyu tada tada büyüyor, yetişiyor. Çünkü batı insanı, güzelliğı düşünme, özümseme, yaratma ortamı içinde yetişiyor ve bunu öğreniyor. Avrupa kentlerinin park ve müzelerini süsleyen çıplak venüs heykelleri ile Michelangelo'nun çırpçıplak erkek "Davit" heykeli'ni seyrederken şehvet duyguları içinde körleşmiyor. Batı insanı şehvetle zerafeti, müstehcenle estetiğı birbirine karıştırmıyor. Eskiden;"eline kadın eli değince abdesti bozulan Türk erkeğı..." gibi uyuşmuyor.

Çöl Arabı'nın bağnaz din geleneğı gerçek müslümanlıkta resim ve heykeli yasaklamamış, bunlara tapmayı, tapınmayı yasaklamıştır. Mekke'deki put'lar bunun için kırılmıştır. Felsefe, matematik, fizik ve hukukda bunun paralelinde. Bu nedenle öyle çarpıcı bir gelişme gösterememiştir. Bu kısırlığı, bu uygarlık dışı bağnaz tabuları artık yıkmak gerekmektedir. İlk, orta ve üniversitelerimizde yeni ve çağdaş programlarla yeniliğe açık, araştıran, düşünen ve yaratabilen sanatçılar ve bilim adamları yetiştirmektedir. Şimdi Türkiye'de herşey kıpırdıyor, oynuyor, sallanıyor, sarsılıyor.

KAYNAKLAR

1. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu; Görmek, Makale. Cumhuriyet Gazetesi. s.2 1972
- 2-3. Bahriye Üçok; Hala Heykel Düşmanlığı- Cumhuriyet Gazetesi. s.2 1972